

NORDISK PAPPERSHISTORISK no 1|2007 TIDSKRIFT

UTGES AV FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER

CALL FOR PAPERS TILL 2008

Inför IPH kongressen i Sverige 2008 går nu proramkommittén ut med inbjudan "Call for papers" med en vid spridning till institutioner, ingegörs- och konservatorsföreningar och enskilda forskare. Två halvdagssessioner, "Historical Aspects on

the Development of Paper Qualities" respektive "The Economical of the Paper Industry during the 19th Century", är helt reserverade för kongress deltagarna.

SIDORNA 2-3

Omfattande rapport från IPH-kongressen i Spanien

Bent Schmidt fra Silkeborgs papirmuseum og Gisela Mandl med en gammel papirform vid IPH-kongressen i Spanien.

Anna-Grethe Rischel berättar utförligt om den 28:e internationella kongressen för pappershistoriker, deltagarna kom från 21 nationer. Kongressen hölls dels i Kulturministriets palats Palao Moja i Barcelona, dels i Capellades som i århundraden varit ett centrum för katalansk papperproduktion.

SIDORNA 4-7

Det finns ännu tid att anmäla sig till deltagande i årsmötet i Oslo torsdag och fredag 10-11 maj. Ett utförligt program och anmälningsblankett återfinns på sista sidan. Välkommen till Oslo hälsar de norska arrangörerna.

Nordiska Pappershistoriker (NPH)

Föreningen Nordiska Pappershistoriker (NPH) är en ideell förening med uppgift att främja intresset för pappershistoria i Norden. Föreningen uppmuntrar och stimulerar forskning om och dokumentation av lump och dess beredning, tillverkningsprocesser, redskap som valskistor, kypar, formar och guskredskap. Andra intresseområden är historia om bruksmiljöer och människorna vid pappersbruken, papperets användning och distribution. Vattenmärkning och datering med hjälp av pappersegenskaper är liksom papperskonservering och konstnärligt bruk av papper andra exempel på föreningens intresseområden.

Ordförande: Göran Wohlfahrt,
Mälarblick 34, S-168 41 Bromma, Sverige
Tel: 08-37 90 43

Medlemsärenden: Kassören Henrik Essén,
Djurgårdsgatan 12, 647 30 Mariefred.
Tel: 070-319 66 65

Medlemskap kan tecknas genom inbetalning av medlemsavgiften till NPHs postgirokonto 85 60 71-6 i lokal valuta. I Danmark kan inbetalning ske till postgiro-nummer 4900561, Anna-Grethe Rischel, märk talongen NPH-kontingent.

Avgifter: Enskild medlem: 200 kr,
Institutioner: 400 kr,
Företag: 900 kr

NORDISK PAPPERSHISTORISK TIDSKRIFT

Årgång 36, 2007 nr. 1

Utgivare: Föreningen Nordiska Pappershistoriker

Org.nr: 887501-3628

Postgiro: 85 60 71-6

Redaktör och ansvarig utgivare:
Börje Dahlin, BGD-information
Tegnergatan 24

856 43 Sundsvall, Sverige

Tel och fax: +46 60 61 07 78

Mobil: 070-347 38 21

E-post: bgd-info@work.utfors.se

Material: bosse@mellerstedt.se

IPH-kongressen 2008 rycker närmare

AV Göran Wohlfahrt

Om fjorton månader, dvs den 27 maj 2008, öppnar den Internationella Föreningen av Pappershistoriker IPH portarna för sitt 29:e årsmöte. Denna kongress, som det vanligen kallas, pågår under fyra dagar i Stockholm och Uppsala. Kongresser hålls med två års mellanrum och förläggs till det medlemsland som anmält beredskap att åta sig värdskapet för ett ambitiöst konferens- och studiebesöksprogram. Norden står nu i tur att genom Föreningen Nordiska Pappershistoriker NPH visa vad våra länder gemensamt förmår. Alla medlemmar i IPH och i de nationella föreningarna äger tillräde.

≈rets kongress hålls när våren i den höga Nord övergår till försommar och naturen pyntar sig till blomsterfest, när vårvinden smeker kinden och människor bereder sig för sommarens fröjder. Olikt de senare årens kongresser i Rom och Verona 2002, i Duszniki Zdroj i Polen 2004 och senast i spanska Capellades och Madrid koncentreras 2008 års möte till fyra dagar, varav en ägnas en heldagsutflykt till Uppsala med uppehåll i Sigtuna, Sveriges äldsta stad, följt av bätresa till Stockholm med middag ombord. Den som efter kongressens slut vill förlänga vistelsen får hjälp med reseförslag och bokningar.

Kongressdagarna sammanfaller med dem för Svenska Pappers- och Cellulosaingenjörernas förening (SPCI) som firar sina 100 första år som aktiv kamratförening, utbildare och idégivare för massa- och pappersindustrins brukschefer, ingenjörer, försäljningspersonal och forskare. NPH:s medlemmar och tillresta kongressgäster är inbjudna att delta i öppningsfestligheterna och åhöra åtföljande föredrag och framtidsutblickar innan de sprider sig över mässhallarna för studier och lunch inför återsamling till IPH-kongressens första arbets-session, som direkt angriper temat för kongressen nämligen: The Birth of an Industry – from Forest to Paper during the 19th Century.

Första sessionen med inbjudna föredragshållare behandlar huvudtemat: den

dynamiska tid under senare delen av 1800-talet då slipmassa och cellulosa slog igenom som råvara för papper och då pappersmaskinen och senare även de kontinuerliga tryckpressarna revolutionerade branschen och förlänade de skogbärande nordiska länderna ledande roller i den tekniska utvecklingen. De två halvdags-sessionerna kring "Historical Aspects on the Development of Paper Qualities respektive The Economical Development of the Paper Industry during the 19th Century" är helt reserverade för kongressdeltagarnas egna bidrag. Ett Call for Paper har satts upp på IPH:s och NPH:s webbsidor samt skickats till en lång rad institutioner, ingenjör- och konservatorsföreningar, tidskrifter och enskilda forskare med inbjudan att anmäla föredrag, varvid ett Abstract ska levereras per den 30 april. Anmäl ditt bidrag till ordföranden i programkommittén Jan-Erik Levlin, Helsingfors, e-mail jan.erik.levlin@iki.fi. Se även Call for papers som ingår på annan plats i detta nummer av vår tidskrift.

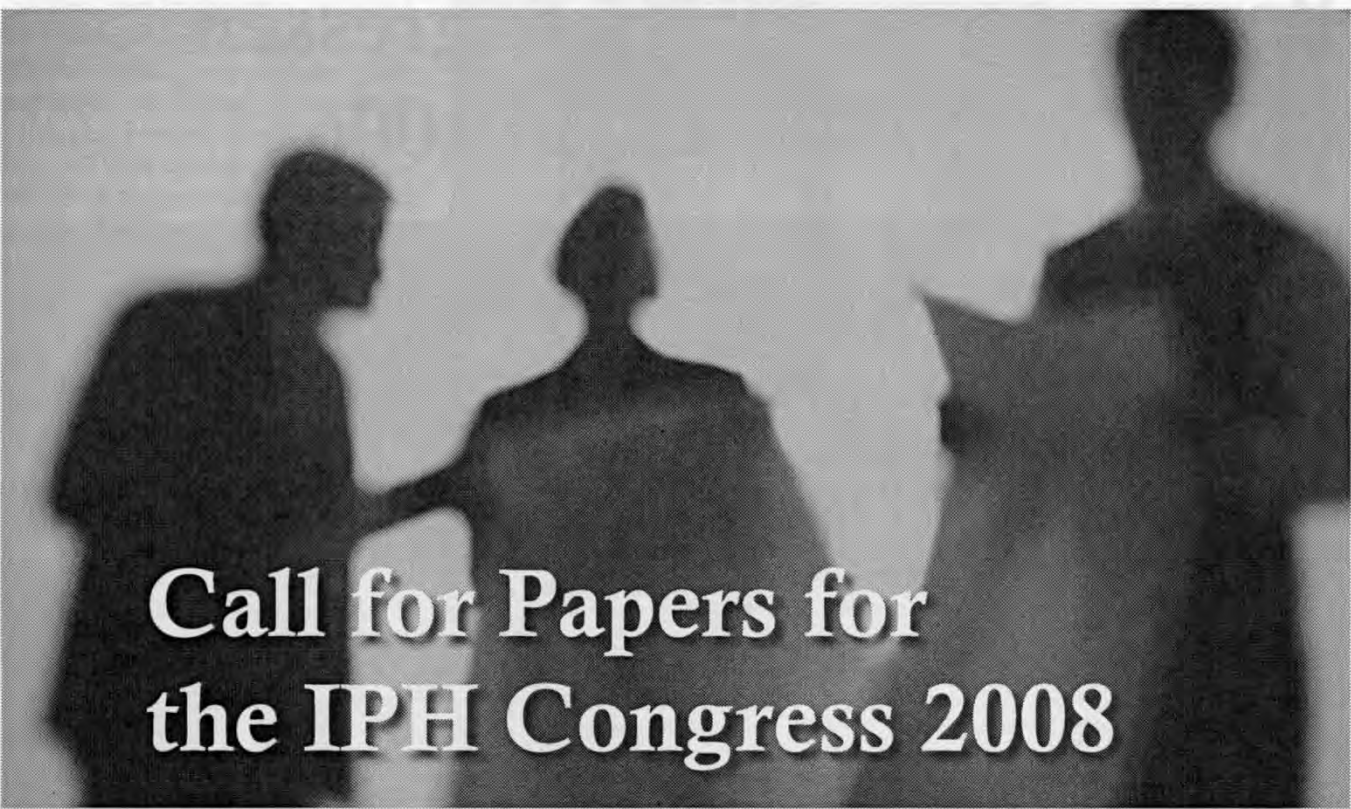
För det lekamliga och för det sociala umgänget blir väl sörjt. Heldagsresan till Carolina-biblioteket i Uppsala med lunch i Linnéträdgården och studiebesök i Skoklosters rika samlingar är redan nämnd. Studiebesök planeras därjämte i Riksbankens och i Etnografiska Museet som bl.a. hyser Sven Hedins samlingar av grafik och prover på papper och skrift från Tibet. Sista dagen håller IPH sina årsmötesförhandlingar och bjuds deltagarna en inblick i STFI:s EU-understödda forskning kring teknikutveckling och uthållig användning av skogens resurser.

Vi planerar för ett 60-tal deltagare jämte ett antal studerande. Preliminär kongressavgift är 300 Euro. Konferensspråk är engelska – ingen översättning. Specificerat program publiceras under hösten 2007 i Nordisk Pappershistorisk Tidskrift, där också anmälningsblankett kommer att införas. Dessutom kommer programmet givetvis att publiceras på IPH:s och NPH:s webbsidor

Reservera 27 – 30 maj 2008 för IPH-kongressen i Stockholm - Uppsala.

Väl mött och mycket välkomna.

Call for Papers for the IPH Congress 2008

AV Anna-Grethe Rischel

The 29th IPH Congress of International Paper Historians will take place in Stockholm, Sweden on May 27-30, 2008, hosted by the Nordic Paper Historians, NPH. The event will be organized in conjunction with the 100 years anniversary of SPCI, the Swedish Association of Paper and Pulp Engineers.

The overall theme of the Congress will be The Birth of an Industry – from Forest to Paper during the 19th Century and it will concentrate on describing the huge structural changes that took place during this period when the papermaking changed from a handicraft type of activity to a continuously operating process industry.

Session 1. Introductory session

In this session invited speakers will give presentations of a general nature discussing the overall theme. These will include:

- The revolution of paper making; from handicraft to industry
- The development of a new raw material resource for papermaking; the utilization and management of Nordic forest resources during the 19th century
- The paper industry development; its economical and societal implications
- The evolution of paper products
- The parallel development of the rag fiber based industry

- The paper industry today and its relations to the 19th century development

Session 2. Historical aspects on the development of paper grades and qualities

This session could include topics such as

- The requirements over the years on paper permanence and durability
- The development of requirements on paper strength, printability etc
- The mutual inspiration and influence between Japanese and Western paper production at the end of the 19th century.
- The development of techniques for measuring and quantifying paper properties
- The influence of the wood fibre raw-material base on the development of paper quality
- The importance of storing for the archival stability of paper (preventive conservation)
- What can be learned for the future concerning the development of paper grades and qualities?

Session 3. The economical development of the paper industry during the 19th century and in the future

This session could include topics such as

- The technology as a driving force for industrial development
- The relation between the industrial and economical development

- The influence and development of paper trade, customs tariffs etc
- The relation between the development of society and growth of the paper industry
- The influence of the paper industry on local communities

The topics mentioned above are given as indicative examples only; also other topics fitting the main theme of the Congress will be considered.

Anyone wishing to present a paper during sessions 2 or 3 is invited to send a short abstract, preferably electronically as a Word document, not later than April 30, 2007 to the chairman of the program committee with the address:

Jan-Erik Levlin, Flygkaptensgränd 4F
00200 Helsingfors, FINLAND
e-mail jan-erik.levlin@iki.fi
Tel. +358-40-5116049

The abstract should provide the title of the presentation, name, address and e-mail of the author(s) and max 300 words summary of the content.

The proposers will be informed by September 30, 2007 about the acceptance of their proposal and with guidelines for the authors. The full text of the presentations is required by March 31, 2008 together with a possible Power Point presentation.

The length of the oral presentations at the Congress will be c. 20 minutes. The congress language is English; no translation will be provided.

Beretning om IPH kongressen i Spanien 5/10 – 12/10 2006

Stampeværket i fuld gang på Capellades papirmuseet.

AV Anna-Grethe Rischel

Den 28. Internationale papirhistoriker-kongres

I begyndelsen af oktober samledes papirhistorikere fra i alt 21 nationer i Spanien til IPH kongressen, og jeg bringer her et uddrag af de mange foredrag. Registreringen fandt sted i Kulturministeriets smukke gamle palads Palao Moja i Barcelona, og herfra fortsatte deltagerne sidst på dagen med bus til Capellades, hvor et sent aftensmåltid hjalp lidt på rejsetrætheden.

Capellades papirhistorie

Der var lagt et stramt program for kongressens 1. del, og den følgende dag blev tilbragt i den tidligere papirmølle, hvor Museu Moli Paperer de Capellades nu dannede de smukkeste rammer om os. Solen strålede fra en smuk blå himmel i Capellades, som i århundreder har været det catalanske

centrum for papirproduktion, fordi der her var en ideel beliggenhed med nok af vand i det bjergrige landskab. Kalkklipperne medvirkede til vandets høje kvalitet, og ifølge den første foredragsholder, *Miquel Gutierrez*, var 46 papirmøller i gang i begyndelsen af 1800-tallet. Han var selv vokset op på en papirmølle i Capellades, og vi fik et levende indtryk af den blomstrende industri i byen, hvor der ikke havde været mangel på datidens råstoffer. Det var nemt at skaffe klude fra Barcelona, og takket være egnens store bestand af får og produktion af uld var der nok af valkemøller, hvor stampeværkerne også kunne indgå i papirproduktionen.

Vandmærkedatabase på Internettet

Papirmuseets leder, *Vittoria Rabales*, fortalte om museets historie inden vi besøgte biblioteket, som bl.a. rummer den spanske papirhistoriker Oriol Valles bogsamling. Derefter begyndte rækken af foredrag, hvor *Istvan Kecskemeti's* præsentation af finske

studerendes database over vandmærker var det første skandinaviske bidrag til kongressen. Den nye database er frit tilgængelig på Internettet for interesserede brugere, som også kan få adgang til at bidrage med oplysninger efter nærmere aftale.

Nye papirhistoriske undersøgelser og eksperimenter

IPH's præsident, *Józef Dabrowski*, fremlagde nye tolkninger om tidspunktet for opfindelsen af ægte papir og om Cai Lun, der stammede fra Hunan, som dengang var berømt for sin produktion af barkklæde (tapa). Han sammenholdt de gamle kinesiske kilder med de nye arkæologiske fund af papir i det 20. årh. og endte med at konkludere, at Cai Lun ifølge definitionen på ægte papir måtte tilskrives æren for papirets opfindelse.

Inden den meget forsinkede og med længsel ventede buffet fortalte *Izhar Neumann* om sine eksperimenter med Samar-

planten, som forekommer naturligt i både Israel og de omkringliggende arabiske regioner. Planten havde tidligere været anvendt både som råmateriale til papir og til vævning af måtter til papirformen på tilsvarende måde som strå og bambus. Han præsenterede prøver på sit eget Samar-a papir og den fleksible måtte af plantestråene, som han havde brugt ved arkdannelsen..

Den papirhistoriske kulturarv i Mexico

Efter frokostbuffeten på papirmøllens tidligere tørreloft, var der rig lejlighed til at besøge det smukt indrettede museum, hvor man let kunne fortabe sig i udstillingen og den store samling af redskaber og værktøj og produktionen af håndgjort papir til illustration af håndværket. Eftermiddagens foredragsrække begyndte med *Marcela Montellano's* indlæg om de første mexicanske papirmøller, og selvom andre tilhørere ligesom jeg selv ikke kunne spansk, fremgik det med stor tydelighed af de forskellige fotografier, hvordan de arkæologiske spor af papirmøllerne i byområderne let kunne ødelægges og forsvinde helt på grund af nybyggeri.

Bevaringen af vores kulturarv var ligeledes temaet i *René Teiggeler's* fængslende indlæg om tapa og amatl og de få bevarede Maya manuskripter og kort fra Mexico. Allerede i 1539 var den første trykpresse i funktion i Mexico, hvor man måtte importere papir fra Spanien, selvom der stadig i al hemmelighed foregik en lokal produktion af amatl. Den blev først genopdaget i slutningen af det 20. årh..

En monumental papirmølle

Sidst på dagen efter de 13 første foredrag, fulgte besøget på Munné familiens papirmølle, hvor man i over 200 år havde fremstillet papir. Selvom produktionen ophørte i 1974, er møllen stadig i familiens eje. I den imponerende bygning i flere etager kunne vi i de store hvælvede kælderrum studere det oprindelige og stadig velholdte inventar, som var bevaret her og udstillet på en værdig måde, mens tørreloftet øverst oppe med de mange lukkede skodder lå øde hen uden tørresnorene med papir og virkede næsten spøgelsesagtigt i tussmørket.

Barcelona

Det blev endnu en sen hjemkomst efter midt dagen på papirmuseet i Capellades. Næste morgen kørte vi i strålende solskin med bussen til Barcelona, hvor vi efter et besøg i Miró Museets udstilling fortsatte med rækken af foredrag i det store auditorium. Her indledte *Valeria Melloni* med en beskrivelse

Hollenderen på Munné papirmøllen har nu stået stille i mange år.

af den italienske vandmærkesamling *Corpus Chartum Italicarum*, hvor der havde været anvendt alt, hvad man kunne ønske sig af analytisk fotografisk eller mikroskopisk udstyr i form af en multi purpose paper tester til at dokumentere samlingen. Den blev også omtalt den følgende dag af *Paola Munafò* i hendes foredrag om digitaliseringen af vandmærkerne.

Papirhistorisk feltarbejde

Elaine Koretsky dokumenterede på fornemste vis papirmagerhåndværkets udvikling i århundreder ved en video, hvor hun havde samlet optagelser fra sine mange rejser gennem årene til østasiatiske papirmagerværksteder. Jeg oplevede i hendes video et glædeligt gensyn med papirmagerværkstedet i Bangkok, som jeg besøgte i 1985, hvor den gamle papirmagerske Khun Luke-in endnu levede og blev assisteret af sine døtre.

Simon Koretsky fortsatte med en video over hans og Elaine's fælles jagt på Taiwan efter produktionen af ægte rispapir, som teknologisk set intet havde at gøre med ægte papir. Det lykkedes omsider efter mange underholdende vildspor at dokumentere processen.

Marcel Proust og Paul Valéry's bidrag til fransk papirhistorie

Claire Bustarret præsenterede et fængslende indlæg, hvor hun illustrerede med håndskrevne manuskripter og udkast, sat sammen af mange små og større stykker papir, hvordan de to franske forfattere havde arbejdet. Registreringen i en database af manuskripternes vandmærker kunne bidrage til papirhistorien, fordi de præcist illustrerede, hvornår forfatterne

havde valgt de forskellige papirkvaliteter og desuden hvor de pågældende vandmærkede papirer havde været i handelen og hvor de stammede fra.

Spansk- arabisk papir

Kongressen fortsatte omsider efter en lang frokostpause med et besøg på Archive of the Corona de Aragón, som er en enkel og funktionelt indrettet moderne bygning. Her var der inden foredragene dels lejlighed til at besøge restaureringsværkstedet og dels til at se en meget interessant og instruktiv udstilling af spansk-arabiske manuskripter fra det 13. og 14. årh. fra arkivets store samling. Manuskripterne afspejlede de internationale forbindelser mellem Europa og Middelhavslandene på det tidspunkt, hvor arabisk papir var i brug samtidig med importeret, vandmærket papir fra Norditalien.

Det var svært at løsrive sig fra de fornemme bøger og manuskripter, men *Carmen Sistach's* foredrag var heldigvis en levende uddybning af de forskellige udstillede papirkvaliteter, fremstillet efter arabisk teknologi og tradition. Produktionen var i slutningen af det 13. årh. lokaliseret i kongeriget Valencia, hvor den efter kongelig ordre kun måtte forgå i Xativa. *Teresa Espejo* fortsatte med en gennemgang af de forskellige analysemetoder i udforskningen af selve papirmaterialet fra de spansk-arabiske manuskripter, som var blevet anvendt til identifikation af fibermaterialer, teknologi og pigmenter. *Jean Louis Esteve* fremlagde derefter de overordnede linier for en slags håndbog til analyse af arabisk-islamisk papir. Desuden berettede han om forskellige eksperimenter og rekonstruktioner, som

var blevet udført for at forklare de mytiske zigzagsmærkers opståen og funktion i spansk og nordafrikansk papir ud fra deres placering i manuskripterne.

Dagens program sluttede med det andet skandinaviske bidrag, hvor jeg som sidste foredragsholder præsenterede min undersøgelse af arabisk papir som det orientalske bindeled mellem asiatisk og europæisk papir, belyst gennem en række papiranalyser fra det 9. – 16. årh..

Montserrat Klostret, bogtryk og vandmærker

Den tredje dag havde det gode vejr forladt Capellades, da vi tidligt om morgenen kørte til Montserrat klostret nord for Barcelona. Selvom det ligger på toppen af et stejlt bjergområde, var de store klosterbygninger og kirkens tårn indhyllet i tæt tåge og støvregn som et Turner maleri det meste af dagen. Her var der lagt et for stramt program med de resterende 7 foredrag, besøg i klostrets bibliotek og IPH generalforsam-

ling. Det var umuligt at gennemføre, og det gik ud over generalforsamlingen.

Søster Dolores Diaz de Miranda Macias indledte dagen med sit foredrag om vandmærker i bøger fra klostrets bogtrykkeri på en så levende og begejstret måde, at det ikke var svært at følge hende, selvom det var på spansk, fordi teksten i hendes power point præsentation var på engelsk med spanske undertekster. Alle foredragsholderne skulle efter kongresorganisationens ønske illustrere deres foredrag med power points indlæg, og det fungerede i praksis bortset fra de få, der holdt deres indlæg på fransk eller spansk uden power point.

Registrering med gnidetryk af vandmærker i tidlig spansk og nederlandsk bogtryk var emnet for *Gerard Van Thienen's* ihærdige Odysse mellem europæiske biblioteker.

Paola Munafó præsenterede et omfattende digitaliseringsprogram for den tidligere omtalte samling af italiensk papir, som på et eller andet tidspunkt var blevet udtaget, måske med henblik på en analyse. De

36 kasser med vandmærket papir havde indtil for nylig været forsvundet, og Paola Munafó illustrerede digitaliseringen af samlingen med fornemme illustrationer af de forskellige anvendte teknikker på en overbevisende måde. Projektet omfattede ikke kun registreringen af vandmærkerne, men samtidig også analyser, præventiv konservering og opbevaring af de forskellige papirkvaliteter.

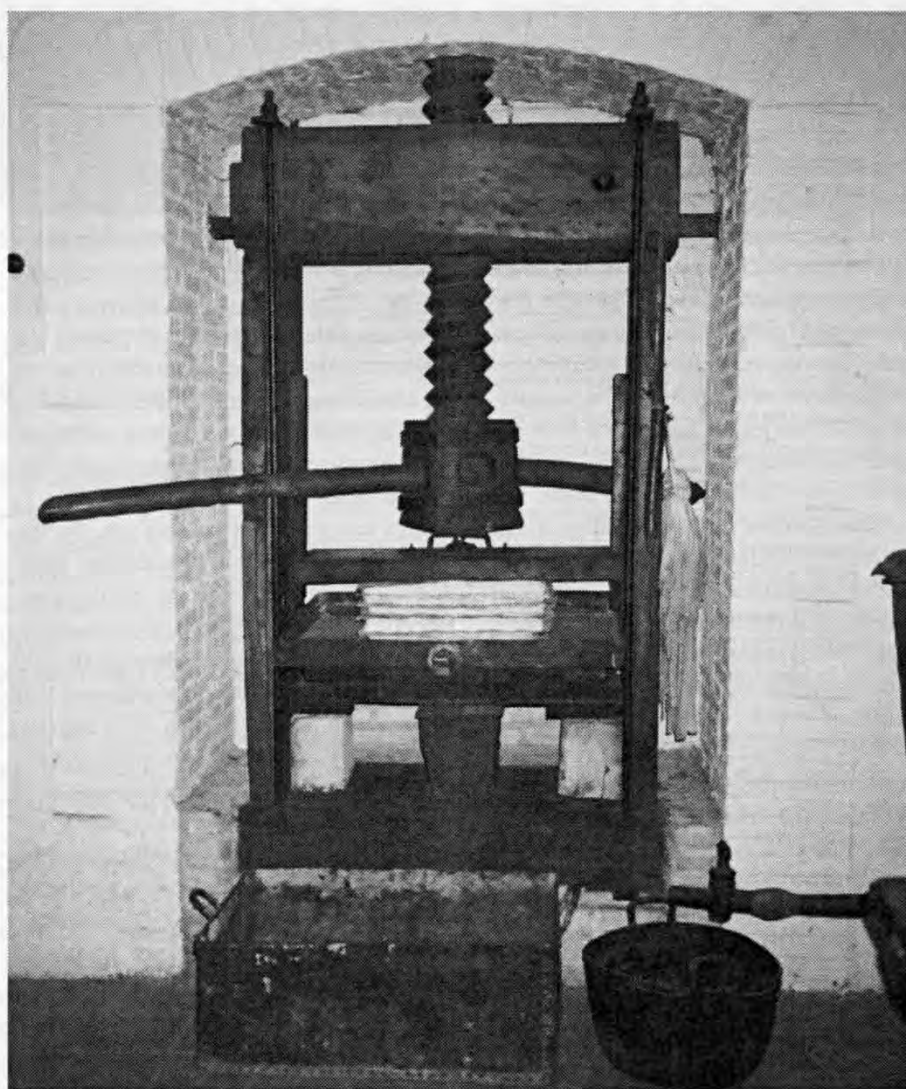
Forfalskninger

Elena Mikolaychuk indledte sit foredrag om forfalskede russiske pengesedler med herlige portrætter af tidligere russiske papirhistorikere. Med illustrationer af falske pengesedler fra 1769-1818 gennemgik hun de forskellige tekniske analyser, som bl.a. omfattende pigmentanalyser, som var blevet anvendt for at vurdere sedlernes ægthed.

"The Orea Linda Book. A forgery and its paper" blev præsenteret af *Henck Pork*. Den var blevet undersøgt af *Adriaan Kardinal* og *Ellen Van der Grijn* i 2006, fordi den håndskrevne bog med en kryptisk skrift efter sigende skulle være den ældste frisiske tekst fra det 13. årh. ifølge en lokal skibstørrer. Det maskinfremstillede papir uden vandmærke med aftryk af metalwirer tydede på, at det var en forfalskning ligesom sproget, der viste sig at være en blanding af frisisk og moderne hollandsk. Deres papiranalyse bekræftede denne mistanke, fordi harpiks kombineret med stivelse i stedet for alun og med indhold af træslib kunne datere papiret til før 1850 og fremstillet på en Fourdrinier maskine.

Teknologihistorisk håndværk i praksis

Andrés Mateo Janez beskrev på en enkel og instruktiv måde, hvordan produktionen af forbunden til den catalanske papirform foregik. Det var virkelig en spændende indføring i et håndværk, som mange af os kun har meget sporadisk viden om, og hvor registreringen af metalwires aftryk i papiret som regel kun omfatter vandmærket, antallet af netlinier og den indbyrdes afstand mellem kædelinierne. Her fik vi demonstreret, hvordan den indbyrdes forbindelse mellem de krydsende metaltråde er afgørende for wires stabilitet og også efterlader spor i papiret. Papirformens metalwirer fremstår normalt som et mørkt farvet net, men nu oplevede jeg for første gang, hvordan en ny metalwire ser ud, og indtrykket af de gyldne, blanke og strålende metalwirer, knyttet med den catalanske knude, var for mig den bedste afslutning på 1. del af kongressen.

Limpressen på Capellades papirmuseet.

2. del af kongressen i Madrid

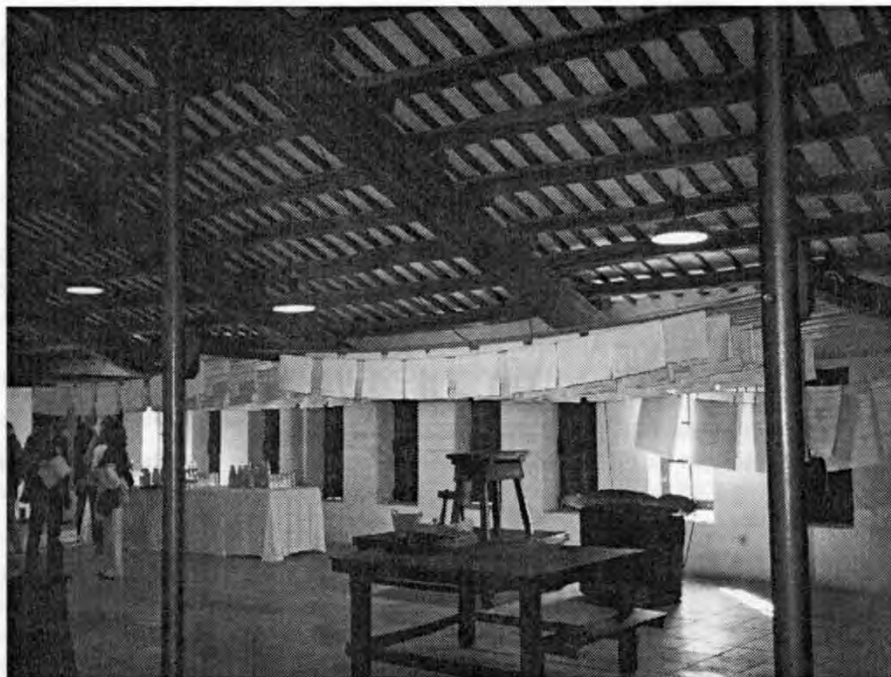
En mindre gruppe fortsatte til Madrid til tre indholdsrige dage, som jeg kunne have ønsket at alle havde haft mulighed for at deltage i. Efter ankomst og indkvartering på hotellet var omvisningen på *Museo Nacional Centro De Arte Reina Sofia* første punkt på dagens program. Her var hovedvægten i besøget lagt på den arkitektoniske nyskabelse af en moderne tilbygning i glas og stål til det eksisterende museum for moderne kunst. Der var flere paralleller til Statens Museum for Kunst i København, hvor et lignende projekt gav øgede muligheder for udstillinger og andre aktiviteter, men i Madrid var der lykkedes at opnå en fornem akustik i den store koncertsal, som også kunne anvendes til auditorium. Byvandringen i den lune aftenluft omfattede et kort ophold på en tapas restaurant, inden den afsluttende rundtur i måneskin i *Madrid fra den hapsburgske storhedstid*.

Besøg på biblioteker, museer og IPH, den spanske konserveringsafdeling

Den præcolumbianske samling på det store *Museo de América* var så omfattende og betagende, at man kun kunne få et lille indtryk af den fornemme samling. Her var en af de få bevarede mexicanske foldebøger udstillet, så det var muligt at studere den fra begge sider, som var tæt udsmykket med blå og gule figurer med sorte omrids. I amatl manuskriptets foldelinier kunne de parallelt liggende fibre ses, fordi de ikke her var dækket af den hvide kridering. I de store udstillingshaller illustrerede de fine, gamle landkort de europæiske besiddelser i Mexico, mens man i de omkringliggende monter kunne studere de udstillede genstande, der vidnede om den oprindelige kulturs høje stade.

Det næste besøg gjaldt *IPHE – Instituto de Patrimonio Histórico Español*, arbejdsplads for Madrid besøgets koordinator, *Maria del Carmen*. Den spanske konserveringsafdeling havde til huse i en cirkelrund bygning, hvor administration, kontorer og bibliotek var placeret midt i bygningen med konserveringsværkstederne i en kreds udenom, så man kunne udnytte det naturlige dagslys. For at modvirke det tørre spanske klima var der indrettet områder med grønne planter på hver etage mellem værkstederne og administrationskontorerne.

På papirrestaureringsværkstedet, som var klinisk hvidt som et hospital, anvendte man både den traditionelle maskinelle og manuelle restaurering af dokumenterne, afhængig af deres bevaringstilstand. Der blev også lejlighed til kortvarigt at følge restaureringen af en stor globus og af nye

Capellades papirmøllens gamle tørreloft var nu indrettet som et fornemt møderum for kongresdeltagerne.

bogbind efter de klassiske principper og til at se de øvrige værksteder for polykrom skulptur, arkæologi og tekstiler.

Nationalbiblioteket var næste perle i rækken, hvor især besøget i konserveringsafdelingen var interessant. Her blev værkstedets restaureringsetik præsenteret med instruktive eksempler på bindrestaureringer, hvor man gennem restaurering på alle måder søgte at bevare bogbindet sammen med bogblokken og det resulterede i en levende diskussion og meningsudvikling, som kunne have forsat længe endnu, hvis ikke vi skulle have været videre til *Prado museet*, hvor vi selv måtte vælge, hvad vi kunne nå at se i den enorme samling.

Det kongelige bibliotek i Escorial og Benediktiner klostret El Paular

Kun en times kørsel fra Madrid var luften i bjergene kølig og klar, da vi den næste morgen ankom til *Escorial*, hvor det kongelige bibliotek og den spansk-arabiske bogsamling var målet for vores besøg. Her var der de bedst mulige klimatiske betingelser for den fornemme bogsamling, både i den store bibliotekssal med de dybe vinduesnicher og i det tilstødende arkiv, fordi slottets bygning og beliggenhed resulterer i et naturligt og stabilt klima. Der var en levende interesse og mange spørgsmål under bibliotekarens præsentation af samlingen med forskellige eksempler af spansk-arabiske bøger, hvor klimaets gunstige virkning afspejledes tydeligt af de yderst velbevarede bøgernes hvide papir.

Fra slottet fortsatte turen gennem et dramatisk flot bjerglandskab med dybe kløfter og stejle skrænter med høje nåletræer. Sol og regn vekslede undervejs til *det gamle kloster El Paular*, som nu til dels også fungerer som hotel i den store naturpark. Der var stadig 12 munke i klostret, hvor det store kirkerum var rig på det smukkeste tænkelige håndværk i form af et stort smedejernsgitter, udskårne kirkestole af valnøddetræ og en polykrom bemalet altertavle af alabast. Men endnu mere overvældende var de to kapeller, som lå bag ved alteret. Her var en rigdom af marmorerede søjler i rødgyldne farver og mønstre, marmorgulve med intarsia og forgyldte skulpturer, som vidnede om den rigdom og betydning, som dette kloster havde haft i 14. årh.

Efter en herlig og absolut ikke spartansk klostermiddag var regnen nu taget til, og det forhindrede det planlagte besøg ved resterne af klostrets papirmølle, som i sin tid havde produceret papir til første udgaven af *Don Quixote*. Det gjorde ikke så meget, for de sidste tre dage havde vi fået så mange indtryk og oplevelser, ikke blot af spansk papirhistorie, men også af landets kultur og historie.

Lad os håbe, at vi kan gøre det lige så godt om to år i Sverige, når Föreningen Nordiska Pappershistoriker er værter for den 29. IPH kongres fra den 3 – 6. juni 2008.

Föreningen Nordiska Pappershistoriker

ÅRSMØTE 10. OG 11. MAI 2007 I OSLO

PROGRAM

Onsdag 9. mai

Ankomst i Oslo. Kl. 19:00 Styremøte

Torsdag 10. mai : Nasjonalbiblioteket i Oslo

Nasjonalbiblioteket og Universitetsbiblioteket ble delt i 1999. Universitetsbiblioteket flyttet inn i nye lokaler på universitetsområdet på Blindern, mens Nasjonalbiblioteket ble værende i Drammensveien 42. Den gamle bygningen fra 1913 ble imidlertid ombygget og restaurert mellom 2003 og 2005 og gjenoppstod således i ny prakt ved åpningen 16. august 2005.

09:30-10:15 Omvisning i biblioteket

10:15-10:30 Kaffepause

10:15-11:15 Litt om boken "Masse papir. Norske papir- og massefabrikker gjennom 150 år" ved Norsk Skogmuseum

11:30-12:15 De eldste kartene ved Nasjonalbiblioteket ved amanuensene Benedicte Gamborg Briså og Bente Lavold

12:15-13:15 Lunsj

13:15-14:15 Medlemsmøte

14:15-15:00 "Versuche und Muster, ohne alle Lumpen oder doch mit einem geringen Zusatze derselben, Papier zu machen" (1765). Om Jacob Christian Schäffer og hans forsøk å fremstille papir ved Edgar Ytteborg

19:00 Festmiddag i Oslo

Fredag 11. mai: Universitetsbiblioteket i Oslo

Nybygget til Universitetsbiblioteket på Blindern stod ferdig i 1999 og fikk navnet Georg Sverdrups Hus etter Universitetsbibliotekets første universitetsbibliotekar. Det er en staselig bygning som skiller seg ut blant de øvrige bygningene på universitetsområdet.

09:30-10:30 Omvisning i biblioteket

10:30-10:45 Kaffepause

10:45-11:30 Kort innføring i papyrussamlingen ved Universitetsbiblioteket ved universitetsbibliotekar Gunn Haaland

11:30-12:30 Lunsj

12:30 Utflukt til Kistefos-Museet på Jevnaker, en drøy times kjøring fra Oslo gjennom et strålende vakkert landskap ved Tyrifjorden. Museet som ble grunnlagt i 1996, er Skandinavias eneste tresliperimuseum. Det ligger i meget vakre omgivelser og dokumenterer og formidler A/S Kistefos Træsliberis industrihistorie fra 1889 til det ble nedlagt i 1955. Årlig arrangeres det også kunstutstillinger på museumsområdet. Det blir en kaffepause på museet, og det er anledning til å spise middag på tilbakereisen.

Lørdag 12. mai

Denne dagen står til fri disposisjon. Det foreslås et besøk på museene på Bygdøy. I pent vær er det en hyggelig opplevelse å ta turen dit med fergen fra Rådhusbryggene.

Påmelding

Deltager _____

Adresse _____

Tlf. _____

E-mail _____

Jeg/vi ankommer _____

Jeg/vi avreiser _____

Jeg/vi kjører i egen bil _____

Antall ledige plasser i bilen _____

Jeg ordner innkvarteringen selv _____

Hotell: Rica Hotell Bygdøy allé, Bygdøy allé 53, 0265 Oslo

Enkeltrom inkl. frokost NOK 820,-
Dobbeltrom inkl. frokost NOK 1040,-

Det er gangavstand fra hotellet til Nasjonalbiblioteket.

For å komme til Universitetsbiblioteket kan man ta Sognsvannsbanen fra Nationaltheatret til Blindern stasjon.

Til museene på Bygdøy anbefales Bygdøyfergene fra Rådhusbrygge 3 som et hyggelig alternativ til buss eller privatbil.

Påmelding senest 30 april 2007 med post eller e-mail til:

Amanuensis Edgar Ytteborg
Paleotypsamlingen
Nasjonalbiblioteket i Oslo
Pb 2674 Solli, N 0203 OSLO

Tlf. 00 47 23 27 61 47
e-mail: edgar.ytteborg@nb.no

FÖRENINGEN PAPPERSHISTORISK TIDSKRIFT SPONSRAS AV
Stora Enso • M-Real, Wifsta • SCA Forest Products • Mellerstedt Design

NORDISK PAPPERSHISTORISK TIDSKRIFT GRAFISK DESIGN: Mellerstedt Design Tryck: Nyman & Jonsson, 2007